

O‘zbekiston iqtisodiyotining rivojlanishida qishloq xo‘jaligining o‘rni

Saidova Dildora Normatovna¹

Iqtisod fanlari doktori¹ , Toshkent davlat agrar universiteti, Federal davlat byudjeti oliy ta‘lim muassasasi filiali “Astraxan davlat texnika universiteti Toshkent shahridagi, O‘zbekiston

Nasulloyeva Malika Botir qizi²

Talaba² , Toshkent davlat agrar universiteti , O‘zbekiston

ABSTRAKT: Makroiqtisodiy risklar, shu jumladan global bozor holati bilan bog‘liq bo‘lgan risklar, shuningdek, milliy va global miqyosda, agrosanoat kompleksiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Oziq-ovqat xavfsizligiga erishish uchun tahdidlar a bilan bog‘liq belgisining kam daromad darajasi

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarish, Global ochlik indeksi, davlat siyosati, o‘zgarishlar (o‘zgaruvchanlik) narxlari, Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish, Oziq-ovqat xavfsizligi, ko‘rsatkichlar, Ishlab chiqarish, O‘z-o‘zini ta‘minlash, Oziq-ovqat ta‘minoti, Oziq-ovqat iste‘mol qilish, Oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlanmagan aholi, Oziq-ovqat xavfsizligi va mustaqilligini ta‘minlash mezonlari, qishloq xo‘jaligining ulushi yalpi ichki mahsulot.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligi O‘zbekistonda asosiy iqtisodiy tarmoq hisoblanadi. U YaIMning qariyb 27 foizini egallaydi, mamlakatdagi jami aholining 30 foizdan ortig‘ini ish bilan ta‘minlaydi, qashshoqlikni kamaytirishga hissa qo‘shadi. Bugungi kunga qadar qishloq xo‘jaligida 20 million gektardan ortiq yer, jumladan, 3,2 million gektar sug‘oriladigan ekin maydonlarida aholi ehtiyojlari

uchun oziq-ovqat mahsulotlari, iqtisodiyot tarmoqlari uchun zarur xomashyo yetishtirilmoqda[1].

MA'LUMOTLAR VA USULLAR

Tadqiqot jarayonida induksiya, deduksiya, umumiyashtirish va qiyoslashning nazariy usullari foydalaniladi. Zaruriy materiallar tipologik tahlil usullari, statistik ma'lumotlar sintez asosida o'rganiladi.

2017 yilda klaster tizimining paydo bo'lishi tufayli qishloq xo'jaligi yanada rivojlana boshladi. Bu tizim endigina yo'lga qo'yilmoqda, zanjirning ayrim bo'g'inlarida muammolar mavjud, ammo uni yanada takomillashtirish O'zbekiston qishloq xo'jaligining ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalanish imkonini beradi.

2019 yilda Qishloq xo'jaligini 2020-2030 yillarda rivojlantirish strategiyasi tasdiqlandi. Mazkur Strategiya 2030 yilgacha 1,0 million gektardan ortiq qishloq xo'jaligi yerlarini o'zlashtirish, 535,0 ming gektardan ortiq lalmi, yaylov va boshqa yerlardan samarali foydalanishni ta'minlash; tarmoqda band bo'lgan har bir kishiga o'rtacha mehnat unumdorligining 1,7 barobar yoki yiliga 6,5 ming dollargacha o'sishini ta'minlash; qayta ishlangan tayyor mahsulotlar hajmini 30 foizgacha oshirish; mahsulot eksportini 20 milliard dollargacha oshirishni nazarda tutadi[2].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-iyuldagi PQ-335-son [qaroriga](#) asosan Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan qishloq xo‘jaligi texnikalarini xarid qilish uchun tijorat banklariga joylashtirilgan 100 mln AQSh dollaridan 2022-yilda o‘zlashtirilmasdan qolgan 670 mlrd so‘m (59 mln AQSh dollari) miqdoridagi mablag‘ texnika xaridi uchun 10 foiz stavkada 10 yilga kredit ajratish uchun; 800 mlrd so‘m (70 mln AQSh dollari) — xalqaro moliya institutlari mablag‘lari hisobidan qishloq xo‘jaligi texnikalarini xarid qilish uchun lizing tashkilotlariga joylashtirish hisobiga; 1,1 trln so‘m (100 mln AQSh dollari) — xalqaro moliya institutlari mablag‘lari hisobidan qishloq xo‘jaligi texnikalarini xarid qilish uchun tijorat banklariga joylashtirish hisobiga.

Bunda xizmat ko‘rsatadigan tijorat banklari tomonidan lizing tashkilotlariga kredit ajratilishida garov ta‘minoti sifatida lizingga beriladigan texnikalar va sug‘urta polisi qabul qilinishi mumkin; xalqaro moliya institutlaridan jalb qilingan mablag‘lar hisobidan xaridorlarga qishloq xo‘jaligi texnikalari lizing marjasi yillik 3 foizdan oshmagan stavkada 10 yilgacha bo‘lgan muddatga Qishloq xo‘jaligi vazirligi buyurtmasi asosida lizingga beriladi[3].

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoev ta‘kidlaganidek, "Xalqimiz salomatligini mustahkamlash, uni tashkil etish sog'lom turmush tarzi biz uchun

hayotiy muhim masala. Qishloq xo'jaligida islohotlardan maqsad oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va iqtisodiy manfaatdorligi bilan bir qatorda kishilar farovonligini oshirish".

Turli tashqi ta'sirlardan kelib chiqqan holda, oziq-ovqat ta'minoti sohasida jiddiy xavflar yuzaga kelgan bir paytda barcha dunyo bo'ylab shuni ta'kidlash kerakki, kuchli qilish bo'yicha chora-tadbirlar ko'rilmogda. Aholini ijtimoiy muhim oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash va narxlarni oshib ketmasligini oldini olinmogda. Oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir etuvchi asosiy xavf va omillar aholi sonining o'sishi, yer, suv va energiya resurslari, shuningdek, iqlimning keskin o'zgarishi. So'nggi yillarda bir qator amalga oshirilishi natijasida oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash bo'yicha mamlakatda chora-tadbirlar, O'zbekiston jahon hamjamiyatida o'z mavqeini bosqichma-bosqich mustahkamlab, global reytinglarda o'z holatini bosqichma-bosqich oshirib bormogda. 2019-2021-yillarda umumiy reytingda 78-o'rinni egallab turibdi 2021-yilda 113 tadan O'zbekistonning umumiy ballari 0,7 birlikka kamaydi. 2021-yilda O'zbekiston 21-o'rinni egalladi

Global ochlik indeksidagi 135 davlatdan. Shunisi e'tiborga loyiqki, 2020 yilda mamlakat 30-o'rinda edi. Qozog'iston 28-o'rinda, Qirg'iziston 40-o'rinda, Turkmaniston esa 48-o'rinda edi[4].

O'zbekistonda 2019 yil 15 oktyabrdan boshlab un narxini davlat tomonidan tartibga solish to'xtatildi. 2020 yil hosilidan boshlab davlatning g'allaga buyurtmasi 25 foizga qisqartirildi, 2021 yil hosilidan esa davlat tomonidan g'alla xarid narxlarini belgilash amaliyoti butunlay bekor qilindi. 2020 yil hosilidan paxta xomashyosining xarid narxlarini belgilash amaliyoti bekor qilindi va paxtani erkin joylashtirish huquqi berildi. Ilmiy va innovatsion ishlanmalarni joriy etish hisobiga meva-sabzavot, kartoshka, dukkakli va yog'li o'simliklar ishlab chiqarish hajmi yiliga 6-8 foizga, go'sht 16 foizga, sut 13 foizga, tuxum 27 foizga, baliq yetishtirish hajmi 2 marotabaga, asal 30 foizga ortadi. Meva-sabzavotni qayta ishlash darajasi 15 foizga, go'sht 9 foizdan 15 foizga, sut 14 foizdan 18

foizga yetkaziladi. Bunday tartibning oʻrnatilishi yer unumdorligi va yerdan foydalanish samaradorligini oshirishga, jumladan, almashlab ekishni taʼminlashga qaratilgan samarali usul va texnologiyalardan foydalanishga xizmat qilmoqda. Markaziy Osiyo davlatlari orasida aholi zichligi boʻyicha Oʻzbekiston birinchi oʻrinda – 1 kv.km.ga 51,4 kishi toʻgʻri keladi. Har gektar sugʻoriladigan yerga respublika aholisining 8 nafari toʻgʻri keladi. Aholining oʻsish surʼati sugʻoriladigan yerlar maydonining oʻsish surʼatlaridan ancha yuqori. Shuning uchun soʻnggi 30 yil ichida aholi jon boshiga toʻgʻri keladigan sugʻoriladigan yerlar maydoni, yaʼni aholining oʻsishi hisobiga 0,23 gektardan 0,16 gektargacha, qariyb 25 foizga kamaydi. Osiyo taraqqiyot banki maʼlumotlariga koʻra, agar hozirgi tendensiyalar davom etsa, keyingi 30 yil ichida

sugʻoriladigan maydonlar yana 20-25 foizga qisqaradi[5].

Taʼkidlash joizki, 2021 yilda qishloq xoʻjaligini rivojlantirishga oid bir qancha normativ hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining «Qishloq xoʻjaligida bilim va innovatsiyalar tizimi hamda zamonaviy xizmatlar koʻrsatishni yanada rivojlantirish toʻgʻrisida»gi farmoni

hamda «O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi huzuridagi Qishloq xo‘jaligida bilim va innovatsiyalar milliy markazi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi qarori qabul. Yana bir muhim jihat, «ArcGIS» dasturi yordamida qishloq xo‘jaligi yerlarining asosiy va takroriy ekin turlari, hosildorlik darajasidan kelib chiqib, interfaol xaritada kuzatish imkoniyatiga ega yagona axborot bazasini shakllantirish hamda uning milliy geo-axborot tizimi bilan integratsiya qilinishi ta‘minlanadigan bo‘ldi. Bu esa, qishloq xo‘jaligi yerlaridan unumli foydalanishga hamda hosildorligi past yerlarning unumdorligini oshirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir. qilindi. Yuqoridagi farmon bilan «2021-2025 yillarda qishloq xo‘jaligida bilim va innovatsiyalar tizimini ustuvor rivojlantirish konsepsiyasi» tasdiqlandi. Bundan tashqari, qishloq xo‘jaligi ekinlarini joylashtirishda asosiy e‘tibor uning **hosildorligi, eksportbopligi, yaxlit maydonlarda yetishtirilishiga hamda** kooperatsiya va klaster tizimi asosida **mahsulot yetishtirish, uni qayta ishlash, saqlash** va ichki va tashqi **bozorlarga sotish tizimi** yo‘lga qo‘yilishini o‘z ichiga oladi. Jumladan, meva-sabzavot mahsulotlari eksportini oshirish uchun har bir viloyatda **kamida bitta tuman** hududini **organik qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtirishga ixtisoslashtirish belgilandi.**

Yana bir muhim jihat, «**ArcGIS**» dasturi yordamida qishloq xo‘jaligi yerlarining asosiy va takroriy ekin turlari, hosildorlik darajasidan kelib chiqib, interfaol xaritada kuzatish imkoniyatiga ega yagona axborot bazasini shakllantirish hamda uning milliy geo-axborot tizimi bilan integratsiya qilinishi ta‘minlanadigan bo‘ldi. Bu esa, qishloq xo‘jaligi yerlaridan unumli foydalanishga hamda hosildorligi past yerlarning unumdorligini oshirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir[6].

XULOSA

Xavfsiz va sifatli oziq-ovqat bilan ta'minlashga qaratilgan davlat siyosatini ishlab chiqish va butun aholi uchun barqaror narxlarni samarali amalga oshirish zarur ya'ni:

- aholining ijtimoiy zaif segmentlarini oziq-ovqat bilan ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish, shuningdek qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarining ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan ob'ektlar bilan integratsiyalashuvi;

Mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlanish yo'lida qishloq xo'jaligi yuqori e'tibor qaratish shu borada yangi texnologiyalarni va yosh agro olimlarni o'zimiz kashf etishimiz zarur. Bu turmush tarzi, xulq-atvor va hayotimizning tegishli o'zgarishiga olib keladi. Buni hisobga olgan holda, u bir nechta tovarlar uchun qayta ishlangan oziq-ovqat mahsulotlari ulushining oshishini ta'minlash uchun zarur bo'lishi kerak. Bundan tashqari, oziq-ovqat standartlari va me'yorlarini joriy etish (mikroelementlar va zarur oziq moddalar mavjudligi, nazorat qilish zararli moddalar, turli qo'shimchalar, bo'yoqlar, emulsifikatorlar, preparatga rioya qilishni nazorat qilish, transport texnologiyalari), shuningdek, oziq-ovqat sifatini nazorat qilish mexanizmini yanada rivojlantirish uchun zarur. Aholi turmush tarzi va sog'ligi yaxshi bo'lishida oziq-ovqat muhim rol o'ynar ekan, demak biz shu mahsulotlarni bizga taqdim etuvchi qishloq xo'jaligi rivojiga befarq bo'lmasligimiz zarur ekan.

MA'LUMOTNOMALAR

1. <https://kun.uz>
2. <https://www.stat.uz>
3. <https://www.agro.uz>
4. <https://uza.uz>
5. <https://lex.uz>
- 6 . Mirziyoyev Sh.M. Qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish – eng dolzarb masala. 10 -aprel 2020 1. <http://www.prezident.uz/uz/lists/ko'rinishi/3493>